

EEN HARZ-FÜHRER-NATUURFILOSOOF

DOOR

R. E. DE HAAN.

Het was op den derden Augustus van het jongst verloopen jaar, dat ik, al klimmende, een der heerlijkste landstreken doortrok, die den trots onzer oostelijke naburen uitmaken. Ik bevond mij in het Harzgebergte en op weg naar den 4000 voet hoogen *Brocken* of *Bloksberg*.

Te midden van een majestueus dennengroen, den vederendos van hemelhooge pijnboomstammen, slingerde zich het bergpad zigzagsgewijs langs de hellingen der granietkolossen. Melodius murmelde hier het beekje, in stillen ootmoed, half verscholen onder 't overhangend gebladerte, dalwaarts vliotende, om elders langs den meer hellenden rotsgrond, met donderend geraas omlaag te schieten.

De hemel overtoog zich nu eens met een grauw wolkenkleed, dat aan de somberheid van 't landschap een onbeschrijflijken weemoed verleende, terwijl straks daarna die sombere ernst verdween en de zonnestralen geestig door 't hruingroene vlechtwerk van twijg en naaldblad speelden.

Diepe stilte heerschte in 't rond, slechts een enkele maal gestoord door 't onrustig getjilp van een gevederden zanger, die wat te langen tijd had besteed met de bezorging van zijn toilet en zich nu moest haasten om nog een rustig plekje uit te lezen voor de siësta na 't vroegnoen.

Nog zeldzamer werd op eenigen afstand het dicht gordijn van onderhout op zij geschoven, terwijl zich 't gewei liet zien van een dartel rood

wild, dat fluks de berghelling opklauterde en spoorloos uit het gezicht verdween.

Zwijgend schreed ik voort; nu eens wendde ik den blik rechts, dan weder links, een enkele maal hield ik stil en schouwde terug, want niet het geringste mocht ik missen van 't goddelijk panorama, dat nu eens in de diepte, dan weder in de breedte was uitgebreid, somwijlen slechts bestond in de engste begrenzing van een somber, getralied dennegroen. Met volle teugen ademde ik de frissche berglucht in, gedrenkt met den balsem van 't naaldhout. Ik voelde een jeugdiger leven weder in mij ontwaken en mij weder ontvankelijk worden voor idealen, die reeds te lang zich niet hadden gewaagd door den nevel van alledaagsche kleinzieligheid. Duidelijker dan ooit werd mij 't woord van VON HUMBOLDT: "reeds de aanraking van den mensch met de natuur en de invloed der vrije lucht oefenen eene lenigende kracht uit; zij verzachten de smart en doen de driften bedaren, wanneer de ziel in haar binnenste bewogen is."

De her- en derwaarts gerolde granietklompen, chaötisch verspreid, voerden mijne gedachten terug naar den nacht der tijden, toen zij uit de borrelende ingewanden der aarde opwelden. De verweeringskorst, die ze bedekte, deed mij denken aan den strijd der elementen, waarbij vernietiging en wederopbouwung elkaâr afwisselend den voorrang betwistten. En over dat proces zag ik den genius der eeuwigheid zijn vleug'len uitstrekken, om der wereld kond te doen, dat al het geschapene gehoorzaamt aan de wetten van een onverstoorden kringloop.

Gindsche reuzen der plantenwereld en het mos, waarop ik treed, met het leven aan zijn top en den dood aan zijn voet; zij ontsluiten mij eene wereld van wonderen, die de gedachten uren lang vermag te boeien.

Te midden dier zwijgende, maar toch veel zeggende, grootsche Harz-schepping, gevoelde ik mij meer mensch dan in 't gewoel der wereld beneden mij, nader aan mijn oorsprong.

Bijna zwijgend schreden wij voort, ik zelf en de gids, die 't pad moest wijzen, dat naar den top des Brockens voert. Ik dacht mij terug in vervlogen eeuwen, toen nog geen pad gebaad was door deze woestenij, toen achter de granietgevaarten en tusschen de rotskloven van 't Hiry-nische woud de Oud-Germaan zich had teruggetrokken om daar bescherming te zoeken tegen kruis en zwaard. Hier, niet meer belaagd en vervolgd, kon hij naar den drang zijns harten den Alvader prijzen in diens sterkte, wijsheid en zorg. Hier trokken zich ook de Asen terug en wekten de getrouwen op tot nieuwen geloofsmoed en nieuwen strijd. Maar ook zij

moesten allengs wijken voor den machtigen god, die uit het zuiden getogen, van lieverlede zijn heerschappij wist te vestigen, ook onder de kinderen des wouds. *Odin*, *Thor* en *Freya*, van hunne voetstukken gerukt, spoken sinds dien tijd rusteloos rond langs de klippen en rotsspleten van het Harz-gebergte. De schuimende Bode, *Wodansvloed*, heeft sinds niet opgehouden een grimmigen groet te zenden naar de vlakte.

Wij waren het woud uitgetreden; de dennen, vroeger reuzen, krompen ineen tot dwergachtige struiken; ten laatste verdwenen ook deze. Met mos begroeide, en door eene eigenaardige grassoort omstrengelde rotsblokken, tusschen welke tallooze waterstroompjes ruischten, bedekten nu de opene vlakte. Daar brak het wolkenfloers, en de lieve zon goot haar vriendelijk licht over de bergkruin uit. Ginds aan den hemel keek de bijna nog volle maan weemoedig op den Brocken neer. Beurtelings vestigde ik op beide den blik. De gids, die de beweging mijner oogen volgde, brak thans het langgerekte stilzwijgen af met de vraag: "*Will ich Ihnen etwas sagen, Meinherr?*" — Welnu, klonk mijn toestemmend antwoord. — "*Der Mond ist kein Körper für sich*" leeraarde nu de eerste. — En wat dan? nam ik de vrijheid belangstellend te vragen. — "*Der Mond ist nur ein Schattenbild*," klonk het weder.

De maan geen zelfstandig lichaam, maar een schaduwbeeld! Deze zienswijze was mij zoo nieuw, dat ik niet kon nalaten den gids uit te noodigen zijne denkbeelden nader te ontwikkelen, begeerig als ik was, wijsheid te hooren aangaande de hoogere dingen, uit den mond van iemand, wiens leven grootendeels op de hoogte, meer nabij het rijk van zon en maan was doorgebracht.

Het valt mij moeilijk juist weder te geven, wat de natuurfilosoof, Harzfürher N°. 13, HEINRICH SCHMIDT uit Harzburg, terwijl hij hijgende steeds hooger klom, mij in de ooren blies. Het was deels een verwarde dooreenmengeling van logika en onzin, van praktische natuurerfaring en bespiegeling van Luthersche dogmatiek en Germaansch pantheïsme, maar het trof mij beschouwingen te hooren, die getuigden van wijsgeerig nadenken en poëtisch natuurgevoel uit den mond eens eenvoudigen werkman, die in den letterlijken zin des woords, in 't zweet zijns aanschijns het brood verdiende voor vrouw en kroost, eens mans, die blijkens latere correspondentie niet zoo veel had geleerd, dat hij zijne moedertaal dragelijk kon schrijven of zijne gedachten daarin uitdrukken.

De maan geen zelfstandig lichaam, maar slechts een schaduwbeeld, even gelijk wij zelf, voor eene bron staande, daarin niet ons werkelijk ik,

maar slechts een spiegelbeeld aanschouwen. Daar de aarde om de zon draait, komen wij nu eens op een hooger en dan weder op een lager standpunt te staan; deze afwisselende standen verklaren de schijngestalten. Wie zich hiervan wenscht te overtuigen plaatse zich voor een vijver; staat men laag, dan ziet men slechts een gedeelte van zijn eigen schaduw; staat men hooger, dan ziet men reeds meer, en eindelijk aan den rand gekomen, is het schaduwbeeld in zijn volle lengte voor ons zichtbaar. De hemel is een spiegelend ijsgewelf, want de eene vochtigheid trekt de andere aan. Door verdamping staat dat onmetelijk ijsgewelf nu en dan iets van zijn watervoorraad aan de aarde af, om straks daarna het verlorene weder tot zich te trekken en op nieuw te doen bevrozen. Zon, maan en sterren zijn ons nader dan het ijsgewelf; de zon — ja, wat is dan wel de zon? "*Die Sonne ist der liebe Herr Gott selbst,*" predikte Führer SCHMIDT. Zonder de zon geen licht, geen warmte, geen leven; een eeuwige nacht zou 't aardrijk bedekken, indien hare koesterende stralen 't nevelenfloers van den Brocken niet verscheurden. Als de bron en oorzaak van al wat bestaat, moest de zon wel zijn: *der liebe himmlische Vater selbst.*"

Harzfürher SCHMIDT groeide in mijn oog aan tot een belangrijke persoonlijkheid, vooral toen nog meerdere pantheïstische ideeën uit SCHMIDT's brein oprezen, en mij de betrekking werd verklaard tusschen de verschillende hemellichamen onderling. 't Is waar, gelijk ik zeide, onzin en dwaasheid, christelijke en niet-christelijke wereld- en natuurbeschouwingen waren op de wonderlijkste wijze dooreengemengd, doch wat mij trof, was de ontdekking, dat Odin en Thor nog huisden in den Harz en post hadden gevat in 't hoofd van dezen Germaan.

Onder dit gesprek was de top des bergs bereikt; afwisselend breidde zich een dikke nevel over de kruin uit, en keek straks daarna "der liebe Herr Gott" van Führer Schmidt, N°. 13, vriendelijk op den Brocken neder, en veroorloofde mij te genieten van 't heerlijk vergezicht, dat 89 steden en 668 dorpen, tevens meer dan het 200ste deel van geheel Europa omvat.

En toen ik eenige uren later de vermoeide leden ter ruste vlijde, maar moeijlijk den slaap kon vatten, toen dwaalden ze nog eens mijn geest voorbij, de beelden, door Harzfürher SCHMIDT in mij opgewekt. Ik trok nogmaals met den ouden man van Harzburg naar het Molkenhuis, van hier naar de Dreiherrnbrücke en Scharfenstein. Ik zag ze weder, de pijnboomen en granietklompen, de spleten en kloven, de volle

maan en den "lieben Herr Gott." Wederom hoorde ik SCHMIDT filosofeeren over zijn Schattenbild en ijsgewelf. Ik verdiepte mij nogmaals in 't geheimzinnig verleden, toen Odin de wereld beheerschte en op zijn achtvoetig ros gezeten, vergezeld door zijn wolven en profeteerende raven; de zijnen ter overwinning voerde. Toch was werkelijk de oude wereld ten onder gegaan en was de wereld der Edda *kein Körper für sich*, maar slechts een *Schattenbild*. Een schaduwbeeld, dat eerlang dreigde geheel te verdwijnen, zelfs hier in den Harz, waar nog een enkele zeventiger de herinnering aan den voortijd levendig houdt. De vergrijsde haren van Führer SCHMIDT zullen eerlang niet meer blinken in de stralen der Harz-zon; men zal den man ten grave brengen, en wederom is er een oude bard heengegaan, misschien de laatste. Ook tot in de dalen en stroomen van den Harz dringt het volle licht door en werpen zich de nieuwe denkbeelden. Even als de wereld der stof, gehoorzaamt ook de wereld der geesten aan de eeuwige wet der verandering — en der volmaking.
